

Hyvä Pajtim,

saat minut usein palaamaan mielessäni lapsuuteeni, isoäitini kodin edustalle Pohjois-Bulgariaan. Kesäisin istuin kaikki päivät terassin murenevilla rappusilla paahtavan auringon alla ja katselin ohikulkijoita vääntyneen rautaportin väleistä. Seurasin katseellani ohi kiitäviä nuorisoporukoita jyskyttävissä autoissa, hevoskärryissä hytkyviä vanhoja pariskuntia ja levotonta puheensorinaa ja kiljahduksia pulppuavia lapsiröykkiöitä, rukoillen hiljaa, että voisin lähteä kenen tahansa heistä mukaan ja paeta, hypätä toiseen elämään kuin kylmään veteen ja ajelehtia virran mukana tuntemattomaan kaukaisuuteen. Tunnetkohan sinäkin kaipuuta olla joku toinen?

Tuttua ja häpeällistä kuin mielikuvitusystävä, tuota voimakasta kaipuuta paeta omaa itseä on kaikkialla kirjoissasi, ja jostain syystä se sitoo minut niihin, pitää minua otteessaan kuin peili kuvajaista. En voi sanoin kuvailla sitä autuutta ja ihmettä, jota niin monella tavalla kaltaisistaan lukeminen tuottaa, kun on aina kokenut olevansa lajinsa ainoa. Romaaniesi ei tarvitse todistaa tätä ulkopuolisuudentunnetta väärin tai yrittää repiä sitä irti väkisin tuodakseen turvaa. Hyvä Pajtim, sinä et tunne minua, mutta teoksesi tarjoavat minulle kuin sisaruksen perheessä, johon en koskaan kuulunut.

Muistutan teostesi hahmoja: olen queer mies, lapsesta asti tavattoman herkkä ja epävakaassa perhetilanteessa varttunut ja ikuinen ulkomaalainen perheeni molemmissa kulttuureissa. Kaikilla päähenkilöilläsi on myös juuret Balkanilla, niin kuin minulla. Synnyin Suomessa bulgarialaiselle isälle ja suomalaiselle äidille. Tiedostan kuitenkin, että oma bulgarialainen toisen polven maahanmuuttajan näkökulmani on erillinen ja sokea romaaniesi vahvalle kosovonalbanialaisen pakolaisen näkökulmalle. Kosovon kulttuuri, historia ja sodan perintö eivät kuulu minulle alkujaankaan, enkä tahdo häivyttää sen merkittävyyttä kirjallisuudessasi samaistuttamalla sitä liikaa itseeni. Siitä huolimatta tunnistan usein vahvasti, miltä hahmoistasi tuntuu.

Puhtaalta pöydältä aloittaminen ja uudet alut lienevät houkuttelevia kenelle tahansa. Omien aikaisempien valintojen ja sitoumusten pyyhkiminen ja elämän uudestaan

rakentaminen kuin videopelin käynnistäminen uudelleen vaikuttaa melkein kuin porsaanreiältä elämän ainutkertaisuudelle; miksi elää vain yhdenlainen elämä yhdenlaisena ihmisenä, kun voi elää monia?

Olen hahmojesi tavoin jäänyt ulkopuolelle lähes jokaisesta lokerosta, jota minulle on koskaan tarjottu. Koen olevani kuin kimeeri, jonka Kujtim kohtaa romaanissasi Lehmä synnyttää yöllä: valtavan yksinäinen, kävelevä ristiriita. En ole nainen mutta en aivan mieskään, en kuulu isäni kulttuuriin sen paremmin kuin äidillenkään, ja minun on toisinaan edelleen vaikeaa karistaa ajatusta, että vaikka mitään näistä tekijöistä ei huomioitaisi, olisin silti tavalla tai toisella sekalainen, monipäinen kummajainen.

Niin kuin kaikki syrjintä, itsensä vierastaminen lienee ainakin osittain opittua. Kujtimin äidin tapa puhua pojastaan muistuttaa sitä ihmettelyä, jota sain osakseni lapsena: "Jumala varjelkoon, välillä minä pelkään sitä poikaa vaikka hän on on tullut minusta, vaikka hänessä virtaa meidän veremme." Aikuisten hämmennys ja pettymys minun poikkeavuuteeni jätti minulle saman perinnön, jonka Kujtim sai, tunteen siitä, että on tuntematon jopa omalle perheelleen. Erilaisuuteni muuttui mielessäni synnynnäiseksi, perusteelliseksi viallisuudeksi, niin kuin syntymässä vääristyneeksi vasikaksi, jonka teurastettu liha ei edes kelpaa syötäväksi.

Ristiriitaiset tunteet omia kotikulttuureja kohtaan ovat osa jokaisen päähenkilösi sisäistä taistelua, ja sen taistelun minä jaan heidän kanssaan. Niin kuin minä Bulgariassa, päähenkilösi on usein jollakin tavalla normien vastainen Kosovossa, queer ja luonteeltaan vetäytyväinen tai erityisen herkkä, ja Suomessa olemme puolestaan eksotisoituja ja rasistisen, transfobisen sekä homofobisen syrjinnän kohteita. Tunnistan itsessäni sen saman katkeruuden, jota he kokevat kotikulttuureitaan kohtaan tultuaan niissä jatkuvasti syrjityiksi ja joka vuorostaan etäännyttää ja vieraannuttaa heitä omista juuristaan ja saa heidät häpeilemään niitä. Kaiken lisäksi sisäistetty syrjintä vain ruokkii tätä katkeruutta ja häpeää.

Tiedostan, etten kaikista kokemuksistani huolimatta ole olosuhteitteni vanki, ja tällainen halu paeta omaa häpeäänsä toisen ihmisen elämään on ylipäättänsä kenties naiivia. Kärsimys on aina suhteellista ja loppujen lopuksi väistämätön osa

elämää, joten realistisesti on turha etsiä elämää, joka ei syystä tai toisesta toisinaan vaikuttaisi toivottomalta. Joku voisi ajatella, että romaanissasi Tiran sydän Bujar on naiivi ajatellessaan, että löytäisi paikkansa maailmasta hyppien identiteetistä ja maasta toiseen aina, kun jotain menee pieleen. Minä ajattelen, että hän on pahasti eksyksissä, mutta osoittaa erityistä vahvuutta ja viisautta etsiessään vielä kaiken kokemansa jälkeen sinnikkäästi sellaista elämää, johon kokee kuuluvansa.

Uskon, että halu olla joku toinen ei ole itsetuhoisuutta, vaan merkki elämänjanosta. Toisen ihmisen elämästä unelmoiminen vaatii uskoa elämisen arvoiseen elämään asiana, joka on löydettävissä ja olemassa, vaikkakin vaikeasti saavutettavissa. Tahdomme irti itsestämme, mutta tahdomme silti olla ja elää, eikä se ole itsestäänselvyys. Jos en synkimpinä hetkinäni olisi antanut itseni unelmoida Bujarin tavoin mahdollisuudesta päästä jotenkin itseni ulkopuolelle ja kokea elämä viimeinkin kaikessa loistossaan, en olisi puhaltanut happea sille kuolevalle liekille, joka oli uskoni elämän arvokkuudesta. Naiivia tai ei, se on pitänyt meidät hengissä, kuin nuotion viimeinen kipinä, joka loistaa sinnikkäästi tuhkan keskellä, suostumatta sammumaan.

Niin kuin Kujtimille tapahtui, myös minun luonnollinen haluni miellyttää ja kuulua joukkoon perheeni molemmissa maailmoissa – tai edes yhdessä niistä – repi identiteettini palasiksi ja jätti minut eksyksiin. Näen Kujtimissa sen, miten vetäydyin itseeni, etten olisi vahingossakaan kenenkään tiellä, ja miten häpeilin kaikkea itsessäni. Pelkäsin ajatusta, että kaikki väärä minussa on peruuttamatonta ja lopullista, ja puolustauduin sitä vastaan ajattelemalla samalla tavalla kuin Bujar: “Kenenkään ei ole pakko olla se ihminen joksi on syntynyt, vaan itsensä voi koota kuin palapelin.” Ehkä sen takia päädyin rakastumaan teatteriin, jossa sain leikitellä identiteetillä, vähentää sen roolivaatteisiin ja vuorosanoihin ja unohtaa, että ihmisyyteen kuuluu myös asioita, joita ihminen ei voi muuttaa itsessään.

Kun on kaiken kokemansa jälkeen vakuuttunut siitä, että oma viallisuus on peruuttamatonta, pakokeinoja aletaan etsimään oman identiteetin ulkopuolelta. Bujar vaihtelee identiteettiään ja asuinpaikkaansa mielivaltaisesti, joskus jopa päivittäin, Kujtim puolestaan kääntää selkänsä entiselle elämälleen ja alkaa salaa elämään uutta, vaatimatonta elämää kaupan työntekijänä. Tekemällä näin he muistuttavat

minua siitä osasta itsensä vierastamista, joka yllyttää vaihtamaan identiteetin kertaheitolla, yrityksenä kadottaa oman entisen itsensä muuttumalla äkillisesti joksikin toiseksi. He edustavat minulle tietynlaista fantasiaa radikaalista paosta, jota en itse ole koskaan uskaltanut toteuttaa.

Mitä tapahtuu, kun äkillisen muutoksen tekemisen sijaan sisäistetyt halut pyritään tukahduttamaan juurruttamalla itsensä paikoilleen? Romaanissasi Bolla Arsim kadottaa itsensä hitaasti ja huomaa muuttuvansa ihmiseksi, jota ei enää tunnista. Hänen identiteettinsä muuttuu evolutiivisesti ympäristöön sopivaksi, mutta tuntemattomaksi. "Tätä elämää ja kaikkea siihen kuuluvaa on niin helppo halveksua siksi, ettei mikään siitä ole minun", hän toteaa ajauduttuaan tuskallisen kauas omista todellisista arvoistaan ja tarpeistaan.

Arsim on minulle kuin majakka. Meissä on paljon samaa: näen itsessäni hänen vetäytyväisyytensä ja varovaisuutensa, tietynlaisen passiivisuuden. Luulen, että hän ymmärtäisi, miksi suuret eleet ja päätökset tuntuvat minusta samalta kuin avomerelle purjehtiminen ilman karttaa tai kompassia, uhkarohkealta ja peruuttamattomalta, mutta samalla väistämättömän kutsuvalta. Arsim merkitsee minulle sitä, että en ole ainoa, joka jähmettyy muutoksen ja häpeän edessä ja huomaa sitten elämänsä lipuvan ohi jonkun toisen ohjaamana; olen yksin merellä, mutta tuon valon takana on joku toinen yksinäinen, jota piiskaavat samat aallot.

Näen erityisen paljon itseäni siinä, miten Bekim navigoi yksinäisyytensä kanssa esikoisromaanissasi Kissani Jugoslavia. Bekim päättää hankkia lemmikkikäärmeen ja tekee parhaansa antaakseen sille hyvän kodin, kouluttaa sitä, jotta heidän yhteinen elämänsä toimisi mahdollisimman hyvin. Lopuksi käärme kuitenkin yrittää kuristaa hänet, ja Bekimin täytyy tappaa se pelastaakseen oman henkensä. Eläimenä joka luo nahkansa säännöllisesti, käärme symboloi Bekimin kaipuuta muuttua; hän yrittää kesyttää tuon kaipuun ja pitää sitä hallinnassaan, mutta joutuukin vain itse sen tukahduttamaksi. Ehkä halu olla joku toinen, vaihtaa paikkoja toisen ihmisen kanssa, onkin entisen itsensä kadottamisen halun sijasta halua uudistaa itsensä, raahautua pois kokemustensa painon alta ja astua puhtaana ja kimaltelevana siihen elämään, joka odottaa häpeän suomueitteiden takana.

Täytän ensi vuonna 20 vuotta. Niin kuin käärme luomassa nahkaansa olen tehnyt kaikkeni kiemurrellakseni menneisyydestäni pois, etten enää olisi se murheellinen lapsi *baban* portailla, unelmoimassa elämääni pois, mutta en ehkä koskaan saa tuota kaipuuta täysin karistettua. Joskus kesäiltoina Helsingissä ohitseni kulkee aalto kuuman asfaltin ja tuomen tuoksua, joka saa minut jähmettymään paikoilleni ja palautumaan hetkeksi isäni kotikylään. Hetkeksi kävelen jälleen kastanjapuiden alla isäni ja veljeni kanssa ja tunnen rinnassani sen saman ontton yksinäisyyden, joka varjosti minua minne tahansa meninkin. Sitten tuuli kääntyy ja palaa Helsinkiin, mutta yksinäisyys jää luokseni, kuin pitkä varjo, joka kurottuu seiniä pitkin ja kurkistelee ikkunoista sisään. Päätän, etten tällä kertaa pakene sitä niin kuin Bujar tai Kujtim, en yritä kesyttää sitä niin kuin Bekim tai sulloa sitä piiloon niin kuin Arsim, en mitenkään yritä estellä sen olemassaoloa, niin kuin aina teen. Annan sen olla. Odotan pahinta, että se sujahtaisi sisälleni kuin demoni ja ottaisi minusta lopullisesti vallan. Sen sijaan se istahtaa viereeni kotioveni portaalle ja lämmittelee kanssani auringossa, hyräillen hiljaa.